

ФІНАНСОВЕ ПРАВО ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

СФРЕМОВА КАТЕРИНА ВІКТОРІВНА

кандидатка юридичних наук, старша наукова співробітниця, доцентка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID 0000-0002-1917-9691

ЯКОВІЮК ІВАН ВАСИЛЬОВИЧ

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри права Європейського Союзу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID 0000-0002-8070-1645

УДК 336.02:342.73

DOI 10.37772/2518-1718-2025-4(52)-1

МЕЖІ БОРГОВОЇ ПОЛІТИКИ: БАЛАНС МІЖ ЗАХИСТОМ ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ НАСЕЛЕННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У статті досліджується проблема визначення меж боргової політики держави в контексті пошуку балансу між забезпеченням фінансової безпеки, дотриманням фіскальної дисципліни та захистом економічних прав населення. В умовах високої залежності від зовнішнього кредитування, Україна зіштовхується з актуальною проблемою узгодження вимог міжнародних фінансових донорів із необхідністю забезпечення соціальної справедливості та розробки збалансованої боргової політики.

На основі аналізу сучасного стану державного боргу України в умовах воєнної економіки розкрито сутність боргової залежності як чинника, що впливає на економічний суверенітет, бюджетну стійкість і соціальну справедливість. Розглянуто питання призупинення дії фіскальних правил під час війни та перевищення встановлених Бюджетним кодексом України боргових лімітів. Підкреслено, що хоча такі відхилення є об'єктивно зумовленими, вони створюють довгострокові ризики для фінансової стабільності держави.

Особливу увагу авторами приділено аналізу зовнішньої боргової залежності та її впливу на економічні права громадян через обмеження державних соціальних зобов'язань, підвищення податкового тиску й зростання вартості кредитних ресурсів. Обґрунтовано необхідність запровадження правового механізму оцінки впливу боргових рішень на права людини (Human Rights Impact Assessment) як інструменту попередження соціально-економічних наслідків надмірної фіскальної консолідації. Запропоновано формування «боргової доктрини» України, що поєднує правові, економічні та соціальні критерії прийняття боргових рішень, орієнтованих на довгострокову фінансову стійкість.

Автори доходять висновку, що ефективна боргова політика повинна ґрунтуватися на принципах прозорості, соціальної справедливості та відповідальності, забезпечуючи збереження економічних прав громадян і макрофінансову стабільність держави. Запропоновані підходи можуть бути основою для відновлення фіскальних правил та створення збалансованої системи фінансового управління у післявоєнний період.

Ключові слова: економічна безпека держави, фінансова безпека, боргова політика, фіскальні правила, економічні права громадян.

Постановка проблеми. У сучасних умовах воєнної економіки Україна перебуває у стані високої залежності від зовнішнього фінансування, зокрема кредитної підтримки ЄС і МВФ. Умови надання такого фінансування супроводжуються вимогами щодо реалізації низки фіскальних та інституційних реформ, зокрема підвищення ставок прямих та непрямих податків, розширення фіскального контролю та детінізації економіки. Зазначені заходи, хоч і спрямовані на зміцнення фінансової стійкості держави, на практиці призводять до підвищення фіскального тиску на громадян, що створює ризики порушення їхніх економічних прав, поглиблення соціальної нерівності та загострення проблеми справедливого розподілу податкового навантаження. Така ситуація актуалізує необхідність розробки збалансованої боргової політики держави, яка поєднувала б вимоги зовнішніх кредиторів з національними економічними інтересами та принципами соціальної справедливості.

Метою статті є визначення меж боргової політики держави в контексті забезпечення балансу між фіскальною стабільністю, фінансовою безпекою та захистом економічних прав населення. У дослідженні поставлено завдання розробити науково-правові засади формування відповідальної боргової політики, яка забезпечить виконання зобов'язань держави перед кредиторами та підтримує макроекономічну стабільність та не призведе до звуження економічних і соціальних прав громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державного боргу України, а саме зовнішніх запозичень, зважаючи на їх актуальність в умовах війни, є предметом дослідження багатьох науковців, серед яких Якимчук О. Я., Мельник О.П. [1], Пікуліна О. В., Огданський К. М., Пікуліна Н. Ю. [2], Разінькова М. Ю. [3], Соколовська О. М. [4]. Темою обмеження економічних прав і свобод людини та громадянина в особливий період опікувалися такі автори: Гапоненко В., Юнацький М. [5], Коба М. М. [6], Устименко В. А. [7], Петруненко Я. В. [8]. Проте, питання впливу надмірної боргової залежності на економічну безпеку держави і економічні права населення досі лишаються поза увагою і потребують детального дослідження.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх місяців в економіці країни спостерігається певне поживлення активності. Основним каталізатором цього процесу став активніший збір врожаїв українськими аграріями, що традиційно стимулює суміжні галузі та збільшує експортний потенціал. Проте, незважаючи на позитивні тренди, дефіцит електроенергії залишається ключовим стримуючим фактором для економічного зростання у найближчі місяці. Руйнування значної частини генеруючих потужнос-

тей призводить до необхідності застосування графіків відключень. Ці обмеження постачання електроенергії негативно впливають на промислове виробництво, змушуючи підприємства скорочувати обсяги випуску продукції або інвестувати у дорогі автономні джерела живлення; та на сферу послуг, ускладнюючи роботу складів, офісів, магазинів та інших об'єктів.

На протипагу енергетичним обмеженням, бюджетні витрати залишаються потужним позитивним імпульсом для економіки лише завдяки значній міжнародній фінансовій допомозі. Відповідно до Інфляційного звіту за 4 кварталу 2025 року від НБУ прогноз зростання економіки значно погіршився через зниження росту ВВП з 2,1% до 1,9%. На споживчому ринку у жовтні ціни на продукти харчування зросли на 1,6%, а зведений бюджет за 9 місяців 2025 року було закрито з дефіцитом 870,5 млрд гривень [9].

Загалом протягом чотирьох років дефіцит державного бюджету значно зріс, а також значно зросли державні запозичення. Так, лише у жовтні 2025 року Україна отримала зовнішнє фінансування за програмою ERA із доходів на заморожені активи рф обсягом 4 млрд євро від ЄС. Усього у 2025 році вже надійшло грантів на 7.9 млрд доларів США за цією програмою. Також було отримано 177 млн доларів США від Світового банку. Тому державний та гарантований борг України збільшився і на 1 жовтня становив вже 194,21 млрд доларів США [10].

Зростання державного боргу призводить до тиску на всю фінансову систему країни від подорожчання кредитів для підприємств та населення до впливу на державні фінанси [2], які могли б бути спрямовані на відновлення інфраструктури та модернізацію комунальних систем, йдуть на обслуговування цього боргу, тому постає питання щодо оцінки ефективності боргової політики та її правових обмежень.

Оскільки фінансова система кожної держави складається з публічних фінансів (зокрема державного бюджету, місцевих бюджетів, цільових фондів та державного кредиту) та приватних фінансів суб'єктів господарювання і фізичних осіб, то населення у цій системі виступає як платник податків, отримувач соціальних гарантій і суб'єкт інвестиційно-споживчої активності. Отже, фінансова система держави є інституційним і функціональним механізмом, який включає бюджетну систему, податкову та кредитно-грошову політику, банківську сферу, боргову політику і сферу соціального забезпечення, забезпечуючи реалізацію економічних прав населення країни.

До таких економіко-соціальних прав необхідно віднести доступ до основних соціальних послуг і ресурсів, таких як праця і її гідний рівень оплати, житло, освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення

[8]. Таким чином, економічні права населення конкретної держави слід розуміти як комплекс конституційно закріплених і законодавчо гарантованих прав, які забезпечують можливість участі особи в економічних відносинах, володіння, користування та розпорядження майном, отримання доходів та соціальний захист.

Слід наголосити, що хоч Україна тимчасово відступає від Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, таке рішення відповідає статті 15 зазначеної Конвенції [11], яка передбачає можливість тимчасових конституційних обмежень під час воєнного стану. Проте, йдеться про чітко визначені обмеження, а не про всі економічні права. Так, згідно із Законом України «Про правовий режим воєнного стану» військове командування разом із військовими адміністраціями можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування запроваджувати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, такі заходи: а) примусове відчуження для потреб держави майна, що перебуває у приватній або комунальній власності; б) запроваджувати трудову повинність для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та захисту критичної інфраструктури і не заброньованих за підприємствами; в) запровадження комендантської години; г) особливий режим в'їзду-виїзду, обмеження свободи пересування; ґ) огляд речей, транспорту, вантажу, багажу, службових і житлових приміщень; д) заборону масових заходів; е) заборону або обмеження вибору місця перебування і проживання; є) заборону змінювати місце проживання без дозволу громадянам, які перебувають на військовому або спеціальному обліку; ж) ввести військово-квартирну повинність для фізичних та юридичних осіб; з) запроваджувати інші заходи, передбачені нормами міжнародного гуманітарного права [12].

Проте, саме економічні права населення є одним з базових елементів фінансової системи держави, що прямо визначають ресурсну базу фінансової системи і рівень довіри до неї. І навпаки: у разі неможливості державою забезпечити гарантування належного рівня реалізації економічних прав (невиплата зарплат, пенсій, відсутність компенсацій), зростає прихований внутрішній борг, що підриває фінансову безпеку, бо формує дефіцит довіри до держави, тінізацію економіки та соціальну нестабільність.

Крім того, економічні права населення є базовою «цеглинкою» національних економічних інтересів, оскільки відображають фундаментальні потреби та очікування громадян. Так, національні інтереси держави включають як економічні права населення, так і інтереси нації (держави) в цілому. Таким чином, економічні права громадян не існують ізольовано, а

інтегровані у більш широкий контекст стратегічних цілей держави.

У свою чергу, фінансова безпека держави виступає індикатором стану захищеності всієї фінансової системи. Але крім захищеності фінансової системи, необхідно говорити і про досягнення цілей заради яких і було її створено. Так, фінансова система країни створюється для управління рухом грошових коштів та ресурсів в економіці з метою забезпечення життєдіяльності суспільства, його розвитку та стабільності. Вона забезпечує державу ресурсами для виконання своїх функцій, підприємствам дозволяє залучати кошти для своєї діяльності, а населенню – зберігати та використовувати свої заощадження. Тобто фінансова безпека досягається тоді, коли держава може забезпечувати належний рівень фінансування соціальних і економічних прав громадян, уникати надмірної зовнішньої боргової залежності, підтримувати збалансованість фінансових потоків і стабільність економічних процесів.

Оскільки зовнішній борг є серйозним викликом для економіки України, і його наслідки можуть відчуватися протягом багатьох років, то управління державним боргом є важливою складовою економічної політики держави.

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України під борговою безпекою розуміють відповідний рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості держави з урахуванням вартості її обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для задоволення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує суверенітету держави та її фінансовій системі [13]. Таким чином, концепція фінансової безпеки формує теоретичну основу для аналізу впливу державного боргу (боргової безпеки), дозволяючи оцінити межі допустимого боргового навантаження, рівень боргових ризиків та визначити шляхи зміцнення фінансової стійкості держави в довгостроковій перспективі.

Воєнні дії та економічний спад спричинили суттєві порушення системи кількісних фіскальних правил в Україні, які традиційно забезпечували бюджетну дисципліну та стабільність державних фінансів, зокрема йдеться про законодавчі обмеження довгострокового характеру на фіскальні агрегати, такі як державний борг, дефіцит бюджету та державні видатки. До основних інструментів управління державним боргом різних країн за допомогою таких фіскальних правил необхідно віднести визначення його допустимого рівня.

Так, за даними МВФ, на кінець 2021 року законодавство 105 країн світу містило фіскальні правила, причому третина з них застосовувала боргові ліміти

в поєднанні з обмеженнями бюджетних видатків і правилами дефіциту, а чверть держав – боргові ліміти у поєднанні з правилами бюджетного дефіциту [14]. За загальним правилом, зокрема передбаченим Пактом стабільності та зростання ЄС (Stability and Growth Pact) та Бюджетним кодексом України, дефіцит бюджету не повинен перевищувати 3% валового внутрішнього продукту (ВВП), а державний борг не повинен перевищувати 60% ВВП. В Україні до початку війни діяли ці фінансові правила у формі боргового ліміту, обмежень на дефіцит бюджету та урядових гарантій за кредитами. Проте на 2022 і 2023 роки їх дію було призупинено, а фактичні значення відповідних показників перевищили встановлені межі: згідно з аналітикою Forbes Ukraine, відношення державного боргу до ВВП станом на кінець 2024 року становило близько 92%, а у червні 2025 року державний та гарантований державою борг України збільшився на 181,73 млрд грн у гривневому еквіваленті та на 3,88 млрд дол. США у доларовому еквіваленті [15].

Зрозуміло, що у воєнний час такі порушення є об'єктивно зумовленими, адже збереження держави та відбиття агресії – це цілі першого порядку, що потребують значних дефіцитного фінансування. Однак надмірна зовнішня боргова залежність створює ризики для довгострокової фінансової стійкості. Крім того, зовнішня боргова залежність України від її зовнішніх кредиторів, зокрема МВФ, ЄС та окремих країн, як США, у контексті воєнної економіки чинить безпосередній вплив на фінансову політику та соціального забезпечення. Аналіз оновлених меморандумів і повідомлень про нові вимоги МВФ демонструє зростання фінансового тиску на українських податкових резидентів у таких формах: 1) потенційного підвищення ставок ПДВ; 2) імовірність запровадження прогресивної шкали ПДФО та реформування спрощеної системи оподаткування; 3) підвищення військового збору; 4) скорочення соціальних виплат; 5) підвищення тарифів на комунальні послуги до ринкового рівня, що в умовах воєнної економіки та інфляції фактично перетворюється на прихований податок на виживання.

Наслідки виконання таких вимог, попри їхню спрямованість на фінансову стабілізацію, можуть мати подвійний ефект. З одного боку, вони зміцнюють довіру міжнародних партнерів та забезпечують надходження критично необхідних ресурсів до бюджету. З іншого боку – посилюють соціальне навантаження на платників податків, провокують звуження економічних і соціальних прав громадян та створюють передумови до зростання соціальної напруги. Тому досліджуючи межі боргової політики в такому контексті, їх можна визначити через поєднання правових, економічних і соціальних критеріїв, які одно-

часно враховують зобов'язання держави перед кредиторами, потребу підтримувати стійкість фінансової системи та конституційний обов'язок гарантувати економічні права громадян.

Оскільки на сьогодні фінансові правила та обмеження не діють, виникає необхідність запровадження іншого запобіжного механізму для забезпечення балансу між захистом економічних прав населення та управлінням державним боргом. Таким механізмом може стати оцінка впливу боргових рішень держави на права людини (Human Rights Impact Assessment). Це інструмент, який у ЄС і деяких країнах ОЕСР використовується для того, щоб ще до прийняття державою рішень про запозичення або виконання умов кредиторів з'ясувати, чи не призведе це до порушення прав людини, зокрема економічних і соціальних прав.

Оцінка впливу на права людини у борговій політиці держави здійснюється як процедура аналізу і прогнозування наслідків рішень, пов'язаних із формуванням, реструктуризацією або обслуговуванням державного боргу, з метою виявлення, запобігання та мінімізації негативного впливу таких рішень на реалізацію економічних, соціальних і культурних прав людини, а також на забезпечення фінансової безпеки держави. Її сутність полягає у тому, щоб збалансувати фінансову стійкість і захист гідного рівня життя населення, забезпечуючи відповідність державних боргових рішень принципам прав людини, сталого розвитку та національних інтересів [16].

Застосування оцінки впливу боргових рішень держави на права людини є не просто фінансовим аналізом, а виступає правозахисною експертизою, що перевіряє, чи відповідає запропонована боргова стратегія зобов'язанням держави за: 1) Конституцією (забезпечення прав на працю, соціальний захист, власність, гідний рівень життя); 2) міжнародними договорами (Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Європейська соціальна хартія, Конвенція про права дитини тощо); 3) нормами ЄСПЛ та інших органів (Європейського комітету з соціальних прав).

Прикладом застосування або розгляду механізмів оцінки впливу на права людини (HRIA) у контексті боргової чи фінансової політики держав-боржників, коли кредитори чи програми змушували державу вживати суворі заходи підвищення податків, скорочення соціальних витрат, запроваджували жорстку фінансову консолідацію є Греція під час кризи 2010-х років. Тоді були застосовані заходи, пов'язані з програмами фінансової допомоги від трійки кредиторів до якої входили Міжнародний валютний фонд, Європейський центральний банк та Європейська комісія, підкріплювались умовами, які мали значний соціально-економічний вплив – зокрема скорочення

соціальних програм, реформування правової бази соцзахисту, і що контролювалися моніторингом міжнародних та незалежних органів.

Умови фінансової допомоги включали структурну реформу соціальної сфери та вимоги щодо бюджетної консолідації. Відповідно до міжнародної оцінки ECSR (European Social Charter and European Convention on Human Rights) того, що такі заходи призвели до порушень прав, захищених Європейською соціальною хартією – права на працю, соціальний захист, гідний рівень життя, частину таких скорочень соціальних програм визнали надмірними та відмінили [17].

Застосовуючи такий механізм оцінки меж боргової політики, визначаючи точку рівноваги між фінансовою відповідальністю та соціальною справедливістю, держава матиме змогу залучати боргові ресурси для забезпечення фінансової стабільності, але не зможе робити це шляхом системного підриву економічних прав населення. Юридично ці межі можуть бути закріплені у вигляді «боргової доктрини», яка інтегрує норми конституційного, бюджетного та міжнародного права з економічними критеріями безпеки.

Також необхідно нагадати, що після завершення воєнних дій та стабілізації економіки перед Україною постане стратегічне завдання – відновлення системи згаданих фінансних правил на основі принципів відповідальності, прозорості та соціальної орієнтованості. Враховуючи євроінтеграційні прагнення, Україні доцільно адаптувати положення Ди-

рективи Ради ЄС 2011/85/EU, яка передбачає впровадження кількісних фінансних правил, узгоджених із макроекономічними критеріями ЄС. Це дозволить створити систему, де боргові ліміти та правила дефіциту стануть не лише технічними індикаторами стабільності, а й механізмами захисту економічних і соціальних прав громадян.

Висновки. Відповідальна боргова політика має передбачати не лише дотримання встановлених боргових обмежень, а й формування чіткої, збалансованої структури державних фінансів, у центрі якої перебувають економічні права громадян. Саме вони – права на достатній життєвий рівень, соціальний захист, справедливе оподаткування та доступ до базових соціальних послуг – мають бути головним орієнтиром при прийнятті боргових і бюджетних рішень.

Отже, ефективна система боргового управління має базуватися на принципах прозорості, соціальної справедливості та збалансованості між фінансовою дисципліною й економічними правами громадян. Відновлення дії фінансних правил після війни повинно супроводжуватися оновленням їхньої структури відповідно до стандартів ЄС та кращих світових практик. Це забезпечить не лише стійкість державних фінансів, але й підвищить довіру суспільства до економічної політики уряду, яка стане одним із ключових інструментів зміцнення фінансової безпеки та гарантією сталого соціально-економічного розвитку України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Якимчук О. Я., Мельник О. П. Вплив зовнішніх запозичень на економіку України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 5. С. 700-704. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.116>.
2. Пікуліна О. В., Огданський К. М., Пікуліна Н. Ю. Аналіз впливу зовнішньої заборгованості на фінансову стійкість та національну економічну безпеку України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2946/2864>. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-2>.
3. Разінькова М. Ю. Зовнішній державний борг України в умовах війни. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2023. № 3. С. 162–169. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2023-83-23>.
4. Соколовська О. М. Вплив зовнішнього боргу на економічне зростання України. *Економіка і організація управління*. 2022. № 1. С. 97-106. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2022.1.10>.
5. Гапоненко В., Юнацький М. Розбудова економічної безпеки: узгодження законодавства України з міжнародними та європейськими стандартами економічних прав. *Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану: матеріали круглого столу* (м. Кривий Ріг, 20 вересня 2024 р.) Кривий Ріг: КННІ ДонДУВС, 2024. С. 61-64.
6. Коба М. М. Обмеження прав і свобод людини в умовах війни: загальнотеоретичний аналіз. *Juris Europensis Scientia*. 2024. № 4. С. 8-14. DOI: <https://doi.org/10.32782/chern.v4.2024.2>.
7. Устименко В. Соціально-економічні права людини: європейські тренди та виклики воєнного часу. *Конституція України та триада європейських цінностей: погляд у світлі євроінтеграції*: зб. матеріалів міжн. конф. (м. Київ, 28 червня 2023 р.). Київ: ВАІТЕ, 2023. С. 180-183.
8. Петруненко Я. В. Стан та оптимальні напрями забезпечення соціально-економічних прав людини в Україні в умовах війни. *Право і суспільство*. 2024. № 3. С. 138-145. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.3.21>.

9. Макроекономічний дайджест України за листопад 2025 року. Український інститут майбутнього. 17 листопада 2025. URL: <https://uifuture.org/dajdzhesty/makroekonomichnyy-daydzhest-11-2025/> (дата звернення 02.12.2025).
10. Як змінювалася економічна ситуація в Україні протягом великої війни. *Слово і діло*. 22 жовтня 2025. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2025/10/22/infografika/ekonomika/yak-zminyuvalasya-ekonomichna-sytuacziya-ukrayini-protayahom-velykoyi-vijny> (дата звернення 02.12.2025).
11. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Закон України від 17.07.97 р. № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 02.12.2025).
12. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#top> (дата звернення 02.12.2025).
13. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : затв. наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text> дата звернення 02.12.2025).
14. Богдан Т. Нові фіскальні правила в ЄС: перспективні завдання для України. *Економічна правда*. 6 березня 2023. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2023/03/06/697731/> (дата звернення 02.12.2025).
15. Блінов О. Державний борг України сягнув 92% ВВП – оцінка Forbes. *Forbes Ukraine*. 09 січня 2025. URL: <https://forbes.ua/news/derzhavniy-borg-ukraini-syagnuv-92-vvp-otsinka-forbes-09012025-26148> (дата звернення 02.12.2025).
16. Kotsoni M. Constitutionalising the Social Minimum in Greece: The Enduring Legacy of the Euro-crisis on the Social Constitution. *European Constitutional Law Review*. 2024. № 20(2). P. 222-246. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1574019624000191>.
17. Conclusions XXI-2 (2017) Greece. European Committee of Social. March 2018. URL: https://www.coe.int/en/web/european-social-charter/-european-social-charter-and-european-convention-on-human-rights/-/asset_publisher/fnStu2dTzSYC/content/the-european-committee-of-social-rights-publishes-its-conclusions-xxi-2-2017-in-respect-of-greece-iceland-and-luxembourg?utm (дата звернення 02.12.2025).

REFERENCES

1. Yakymchuk, O. Ya., & Melnyk, O. P. (2024). The impact of external borrowing on the economy of Ukraine. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*, (5), 700–704. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.116> [in Ukrainian].
2. Pikulina, O. V., Ogdanskyi, K. M., & Pikulina, N. Yu. (2023). Analysis of the impact of external debt on financial stability and national economic security of Ukraine. *Ekonomika ta suspilstvo*, (56). Retrieved from <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2946/2864>. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-2> [in Ukrainian].
3. Razinkova, M. Yu. (2023). External public debt of Ukraine during the war. *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia*, (3), 162–169. <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2023-83-23> [in Ukrainian].
4. Sokolovska, O. M. (2022). Impact of external debt on the economic growth of Ukraine. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*, (1), 97–106. <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2022.1.10> [in Ukrainian].
5. Haponen ko, V., & Yunitskyi, M. (2024). Building economic security: Harmonization of Ukrainian legislation with international and European standards of economic rights. *Realizatsiia prav liudyny u diialnosti pravoohoronnykh orhaniv v umovakh voiennoho stanu: materialy kruhloho stolu* (pp. 61–64). KNII DonDUVS [in Ukrainian].
6. Koba, M. M. (2024). Restriction of human rights and freedoms during the war: General theoretical analysis. *Juris Europensis Scientia*, (4), 8–14. <https://doi.org/10.32782/chern.v4.2024.2> [in Ukrainian].
7. Ustyenko, V. (2023). Socio-economic human rights: European trends and challenges of wartime. *Konstytutsiia Ukrainy ta triada yevropeyskykh tsinnosti: pohliad u svitli yevrointehratsii* : zb. materialiv mizhn. konf. (pp. 180–183). VAITE. [in Ukrainian].
8. Petrunenko, Ya. V. (2024). Status and optimal directions for ensuring socio-economic human rights in Ukraine during the war. *Pravo i suspilstvo*, (3), 138–145. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.3.21> [in Ukrainian].
9. Ukrainykyi instytut maibutnoho. (2025, November 17). Macroeconomic digest of Ukraine for November 2025. Retrieved from <https://uifuture.org/dajdzhesty/makroekonomichnyy-daydzhest-11-2025/> [in Ukrainian].
10. How the economic situation in Ukraine changed during the great war (2025). *Slovo i dilo*. Retrieved from <https://www.slovoidilo.ua/2025/10/22/infografika/ekonomika/yak-zminyuvalasya-ekonomichna-sytuacziya-ukrayini-protayahom-velykoyi-vijny> [in Ukrainian].

11. The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (with Protocols) (European Convention on Human Rights). (Law of Ukraine No. 475/97-VR). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
12. Verkhovna Rada of Ukraine (2015, May 12). On the Legal Regime of Martial Law (Law of Ukraine No. 389-VIII). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#top>.
13. Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. (2013, October 29). *Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine* (Approved by order No. 1277). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>.
14. Bohdan, T. (2023, March 6). New fiscal rules in the EU: Perspective tasks for Ukraine. *Ekonomichna pravda*. Retrieved from <https://pravda.com.ua/columns/2023/03/06/697731/> [in Ukrainian].
15. Blinov, O. (2025, January 9). Ukraine's public debt reached 92% of GDP - Forbes estimate. *Forbes Ukraine*. Retrieved from <https://forbes.ua/news/derzhavniy-borg-ukraini-syagnuv-92-vvp-otsinka-forbes-09012025-26148> [in Ukrainian].
16. Kotsoni, M. (2024). Constitutionalising the Social Minimum in Greece: The Enduring Legacy of the Euro-crisis on the Social Constitution. *European Constitutional Law Review*, 20(2), 222–246. <https://doi.org/10.1017/S1574019624000191>.
17. European Committee of Social. (2018, March). Conclusions XXI-2 (2017) Greece. Retrieved from https://www.coe.int/en/web/european-social-charter/-european-social-charter-and-european-convention-on-human-rights/-/asset_publisher/fnStu2dTzSYC/content/the-european-committee-of-social-rights-publishes-its-conclusions-xxi-2-2017-in-respect-of-greece-iceland-and-luxembourg?utm.

YEFREMOVA KATERYNA

Ph.D, Senior Researcher, Associate Professor of the Department of Financial Law,
Yaroslav Mudryi National Law University

YAKOVIYK IVAN

Doctor of Law (2nd PhD), Prof., Professor of the Department of law of the European Union,
Yaroslav Mudryi National Law University

THE LIMITS OF DEBT POLICY: BALANCING THE PROTECTION OF THE ECONOMIC RIGHTS OF THE POPULATION AND ENSURING THE FINANCIAL SECURITY OF THE STATE

Problem setting. In conditions of high dependence on external lending, Ukraine faces the pressing challenge of reconciling the demands of international financial donors (regarding fiscal reforms and tax increases) with the necessity of ensuring social justice, protecting the economic rights of citizens, and developing a balanced debt policy.

Analysis of recent research and publications. The issue of Ukraine's national debt has been studied by many scholars, but the impact of excessive debt dependence on the country's economic security and the economic rights of its population remains largely overlooked.

The purpose of this article is to define the limits of the state's debt policy in the context of ensuring a balance between fiscal stability, financial security, and the protection of the economic rights of the population.

Article's main body. The article explores the issue of defining the limits of a state's debt policy in the context of balancing financial security, fiscal discipline, and the protection of citizens' economic rights. Based on an analysis of Ukraine's current public debt situation under wartime economic conditions, the study reveals the essence of debt dependency as a factor influencing economic sovereignty, budgetary stability, and social justice. It examines the suspension of fiscal rules during the war and the exceeding of debt limits established by Ukraine's Budget Code. It is emphasized that, although such deviations are objectively justified, they pose long-term risks to the country's financial stability.

Particular attention is devoted to analyzing external debt dependency and its impact on citizens' economic rights through the restriction of state social obligations, increased tax pressure, and rising borrowing costs. The necessity of introducing a legal mechanism for assessing the impact of debt decisions on human rights (Human Rights Impact Assessment) is substantiated as a preventive instrument against the socio-economic consequences of excessive fiscal consolidation. The authors propose the formation of a "Debt Doctrine" of Ukraine that integrates legal, economic, and social criteria for debt decision-making, focused on ensuring long-term financial sustainability.

Conclusions and prospects for development. The study concludes that an effective debt policy should be based on the principles of transparency, social justice, and responsibility, ensuring both the preservation of citizens' economic rights and the macro-financial stability of the state. The proposed approaches may serve as a foundation for restoring fiscal rules and developing a balanced system of financial governance in the post-war period.

Keywords: state economic security, financial security, debt policy, fiscal rules, citizens' economic rights.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Єфремова К. В., Яковюк І. В. Межі боргової політики: баланс між захистом економічних прав населення та забезпеченням фінансової безпеки держави. *Право та інновації*. 2025. № 4 (52). С. 7–14. doi: [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-4\(52\)-1](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-4(52)-1).

Дата подання автором: 5.11.2025

Дата прийняття після рецензування: 20.11.2025

Дата опублікування: 23.12.2025